(इंग्रजीत टंकलिखित न्यायनिर्णयाचा मराठी अनुवाद)

मुंबई उच्च न्यायालय

फौजदारी अपिलीय अधिकारिता

रिट याचिका (स्टॅम्प) क्रमांक २३९६९/२०२४

पायल हरिओम वर्मा,

राहणार - भूखंड क्रमांक ८६१,

सदनिका क्रमांक एस/१,

ओशियन एसएचआय अपार्टमेंट,

शालीमार गार्डन, एक्स्टेंशन - १,

साहिबाबाग, पोस्ट साहिबाबाग,

जिल्हा - गाझियाबाद, उत्तर प्रदेश - २०१००५

सध्या - सोलापूर जिल्हा मध्यवर्ती कारागृह, सोलापूर

येथे ठेवण्यात आले आहे. **..... याचिकाकर्ती**

विरुद्ध

१. महाराष्ट्र राज्य

(वरिष्ठ पोलीस निरीक्षक यांच्या मार्फत)

टेम्भूर्णी पोलिस स्टेशन,

अपराध क्रमांक - ५३२/२०२४ च्या संबंधात)

२. महाराष्ट्र राज्य

(वरिष्ठ पोलीस निरीक्षक यांच्या मार्फत)

करमाळा पोलिस स्टेशन,

अपराध क्रमांक - ३९६/२०२४ च्या संबंधात) ..... **उत्तरवादी**

याचिकाकर्तीसाठी, श्री. अनंत वडगावकर सोबत ज्योती कवाडे सोबत राघवेंद्र कुळकर्णी.

राज्य सरकारसाठी, श्रीमती मनकुवर एम. देशमुख, सहाय्य्क सरकारी वकील.

न्यायमंच : न्यायमूर्ति सारंग व्ही. कोतवाल आणि
न्यायमूर्ति एस. एम. मोडक.

तारीख : ०९ जानेवारी, २०२५.

न्यायनिर्णय (न्यायमूर्ति सारंग व्ही. कोतवाल यांच्या द्वारा) :

खालील प्रार्थनांसह ही याचिका करण्यात आलेली आहे :-

"(ए) या माननीय न्यायालय यांना विनंती करण्यात येते कि दिनांक ११.०९.२०२४ रोजी ००३८ वाजता पोलीस स्टेशन टेम्भूर्णी येथे दाखल करण्यात आलेल्या अपराध क्रमांक ५३२/२०२४ संबंधात याचिकाकर्ती/आरोपी क्रमांक ५ यांना जी अटक करण्यात आली ती

अटक करणे बेकायदेशीर आणि फौजदारी प्रक्रिया संहितेच्या कलम ४६(४) च्या तरतुदींच्या विरुद्ध असल्याचे घोषित करण्यात यावे.

(बी) या माननीय न्यायालयास पुढे विनंती करण्यात येते कि दिनांक ११.०९.२०२४ रोजी ००३८ वाजता पोलीस स्टेशन टेम्भूर्णी येथे दाखल करण्यात आलेल्या अपराध क्रमांक ५३२/२०२४ संबंधात याचिकाकर्ती/आरोपी क्रमांक ५ यांना अटक झाल्याचे जाहीर केल्यावरून याचिकाकर्तीची त्वरित सुटका करण्यात यावी.

(सी) या माननीय न्यायालयास विनंती करण्यात येते कि महादेश प्राधिलेख (रिट) किंवा इतर कोणतेही प्राधिलेख (रिट), त्याच स्वरूपाचे निर्देश जारी करून त्याद्वारे दिनांक ११.०९.२०२४ रोजीचा प्रतिप्रेषण (रिमांड) आदेश (याचिकेतील निशाणी - जी) आणि विद्वान न्यायदंडाधिकारी प्रथम स्तर, माधा यांनी दिनांक २४.०९.२०२४ रोजी जामीन नाकारण्याचा पारित केलेला आदेश आणि (याचिकेतील निशाणी - जे) आणि अतिरिक्त सत्र न्यायाधीश, बार्शी यांनी दिनांक २५.१०.२०२४ रोजी पारित केलेला आदेश रद्द करण्यात यावा आणि रद्दबातल ठरवावा.

२. प्रार्थनेचे स्वरूप लक्षात घेऊन, पक्षांच्या दोन्ही विद्वान वकिलांच्या संमतीने, आम्ही शेवटी या याचिकेवर निर्णय घेत आहोत. त्यामुळे, **न्यादेश**. न्यादेशावर त्वरित उत्तर मागवण्यात आले.

३. पक्षांकरिता हजर असलेल्या विद्वान वकिलांचे म्हणणे ऐकण्यात आले. फौजदारी प्रक्रिया संहिता, १९७३ च्या कलम ४६ चे पालन न करणे हा या याचिकेचा मुख्य मुद्दा आहे. याचिकाकर्त्याच्या म्हणण्यानुसार, ती एक महिला असल्याने तिला सूर्यास्तानंतर अटक करता आली नसती. या विशिष्ट प्रकरणात नेमके तेच घडले आहे आणि म्हणूनच तिला अटक करणे बेकायदेशीर ठरते. थोडक्यात सांगितलेली तथ्ये पुढीलप्रमाणे आहेत :

पहिल्यांदा दिनांक २० जून २०२४ रोजी करमाळा पोलीस ठाण्यात भारतीय दंड संहितेच्या कलम ४२०, ४६७, ४६८, ४७१ आणि ३४ खाली गुन्हा नोंदवण्यात आला. अनिल रमेश पवार या व्यक्तीने प्रथम माहिती अहवाल दाखल केला होता. प्रथम माहिती अहवालाचा सारांश असा होता की १ जानेवारी २४ ते २० एप्रिल २०२४ दरम्यान, आरोपी श्री पलविंदर सिंग आणि पायल मॅडम (फिर्यादी प्रकरणानुसार, याचिकाकर्ती पायल मॅडम आहेत) यांनी एकमेकांशी संगनमत करून ते मेसर्स श्रीम्मा फार्म एनिमल बाजार प्रायव्हेट लिमिटेडचे भागीदार असल्याचे सांगितले. त्यांनी पहिल्या माहिती देणाऱ्याला आणि इतर पाच जणांना त्यांच्या कंपनीत गुंतवणूक करण्यास प्रवृत्त केले. त्यांनी प्रतिनिधित्व केले की ते शेअर बाजार गुंतवणूक करत आहेत आणि माहिती देणारा आणि

इतरांना त्यांच्या गुंतवणुकीवर मासिक परताव्याच्या ५० टक्के मिळतील. दुसऱ्या शब्दांत, दोन महिन्यांत माहिती देणारा आणि इतरांसारख्या गुंतवणूकदारांना त्यांच्या गुंतवणुकीच्या दुप्पट रक्कम मिळेल. या निवेदनावर, त्यांनी पहिल्या माहिती देणाऱ्याकडून आणि इतर पाचांकडून रु. १०,५०,०० /- स्वीकारले. शेवटी, ते फसवे सादरीकरण असल्याचे आढळून आले. माहिती देणारा आणि इतरांनी त्यांचे पैसे गमावले.

४. या आधारावर प्रथम माहिती अहवाल दाखल करण्यात आला. तपास सुरू झाला आणि याचिकाकर्तीला ९ ऑगस्ट २०२४ रोजी मोहाली येथून अटक करण्यात आली. सुरुवातीला मोहालीहून ट्रान्झिट रिमांड मिळवल्यानंतर तिला अधिकारक्षेत्रातील दंडाधिकाऱ्यांसमोर हजर करण्यात आले.

५. याचिकाकर्तीने या गुन्ह्याच्या संदर्भात जामिनासाठी अर्ज केला. विद्वान न्यायदंडाधिकारी प्रथम श्रेणी करमाळा यांनी १९ ऑगस्ट २०२४ रोजी दिलेल्या त्यांच्या आदेशानुसार, एका जामीनदारासह रु. ५०,०००/- चा जातमुचलका लिहून देण्याच्या अटीवर त्यांना जामीन मंजूर केला.

६. याचिकाकर्तीला जामीन अटींचे त्वरित पालन करता आले नाही आणि ती जामीन देण्याच्या प्रक्रियेत होती. दरम्यान, २७ ऑगस्ट २०२४ रोजी टेम्भूर्णी पोलीस ठाण्यात भारतीय दंड संहितेच्या कलम ४२०, ४६७, ४६८. ४७१ आणि ३४ खाली आणखी एक अपराध क्रमांक ५३२/२०२४ दाखल करण्यात आला. मेसर्स श्रीम्मा फार्म एनिमल बाजार

प्रायव्हेट लिमिटेड या संस्थेच्या संदर्भात याचिकाकर्तीसह त्याच आरोपींविरुद्ध सुजय शिंदे या व्यक्तीने हा प्रथम माहिती अहवाल दाखल केला होता. आरोपही तशाच प्रकारचे होते. अशाच निवेदनावर त्यांनी पहिल्या माहिती देणाऱ्याकडून आणि इतर १४ जणांकडून रु. २२,५०,०००/- प्राप्त केले. त्यांनी प्रथम माहिती अहवाल देखील दाखल केला होता. प्रथम माहिती अहवाल मध्ये नमूद केले आहे की त्या आरोपींनी इतर अनेकांची अशाच प्रकारे फसवणूक केली होती.

७. प्रस्तुत याचिका ही टेम्भूर्णी पोलीस ठाण्याच्या अधिकाऱ्यांनी त्यांच्या अपराध क्रमांक ५३२/२०२४ संदर्भात केलेल्या अटकेच्या संदर्भात आहे. याचिकाकर्तीच्या म्हणण्यानुसार, औपचारिकता पूर्ण केल्यानंतर ती १० सप्टेंबर २०२४ रोजी संध्याकाळी करमाळा उप-कारागृहातून बाहेर पडली आणि तिला ताबडतोब अटक करण्यात आली. सूर्यास्तानंतर तिला अटक करण्यात आली असा याचिकाकर्तीचा युक्तिवाद आहे. याचिकाकर्तीला त्या गुन्ह्यातील आरोपी क्रमांक ५ म्हणून दाखवले आहे. १० सप्टेंबर २०२४ रोजीच्या रिमांड अहवालात नमूद केले आहे की आधीच्या गुन्ह्यात एकदा याचिकाकर्तीची जामिनावर सुटका झाली की, तिला १० सप्टेंबर २०२४ रोजी संध्याकाळी ताब्यात घेण्यात आले, परंतु सूर्यास्तानंतर तिला अटक होऊ शकली नाही; महिला पीएसआय-स्वाती सुरवासे यांनी विद्वान दंडाधिकाऱ्यांची पूर्वपरवानगी घेऊन तिला ११ सप्टेंबर २०२४ रोजी मध्यरात्री १२.३७ वाजता अटक केली. याचिकाकर्तीच्या विद्वान

वकिलाने सादर केले की, याचिकाकर्तीला कोठडीत घेण्यात आले आणि ती करमाळा उप कारागृहातून बाहेर पडल्यानंतर तिला अटक करण्यात आली. ते सूर्यास्तानंतर करण्यात आले जेव्हा फौजदारी प्रक्रिया संहितेच्या कलम ४६(४) अन्वये स्पष्ट रोध आहे.......... म्हणून, त्यांनी सादर केले की तिची अटक बेकायदेशीर ठरते. त्यासाठी त्यांनी फौजदारी प्रक्रिया संहितेच्या तरतुदींवर आणि *कविता माणिकिकर - विरुद्ध - सीबीआय, स्टेट ऑफ महाराष्ट्र*[1] या प्रकरणातील या न्यायालयाच्या द्विसदस्यीय खंडपीठाच्या न्यायनिर्णयावरही भरवसा ठेवला. याचिकाकर्तीची अटक बेकायदेशीर असल्याने तिची सुटका करावी लागेल, असे त्यांनी सादर केले.

८. विद्वान सहाय्यक सरकारी वकीलांनी या सादर निवेदनाला विरोध केला. टेम्भूर्णी पोलीस ठाण्यात नियुक्त असलेले पोलीस उप निरीक्षक कुलदिप विजय सोनटक्के यांनी दाखल केलेल्या शपथपत्रावर त्यांनी भरवसा ठेवला. याचिकाकर्तीचा टेम्भूर्णी पोलीस ठाण्यात दाखल करण्यात आलेल्या अपराध क्रमांक ५३२/२०२४ या गुन्ह्यामध्ये सहभाग होता, असे शपथपत्रात नमूद केले आहे. प्रथम माहिती अहवाल मधील आरोप शपथपत्राच्या सुरुवातीलाच सादर करण्यात आले आहेत. परिच्छेद-१३ पर्यंत, शपथपत्रात त्या संदर्भात केलेल्या तपासाचा संदर्भ आहे. या याचिकेतील मुख्य मुद्द्याचा विचार करता, परिच्छेद १४ आणि १५ मध्ये कथन केले आहेत. उत्तरादाखल दाखल केलेल्या शपथपत्रात असे म्हटले आहे की न्यायदंडाधिकारी प्रथम श्रेणी यांनी १९ ऑगस्ट

1 रिट याचिका क्रमांक ११४२/२०१८, दिनांक १० मे २०१८

२०२४ रोजी करमाळा पोलीस ठाण्यात दाखल करण्यात आलेल्या अपराध क्रमांक ३९६/२०२४ च्या संदर्भात याचिकाकर्तीला जामीन मंजूर केला. जामिनाच्या अटी पूर्ण केल्यानंतर, १० सप्टेंबर २०२४ रोजी तिला जिल्हा सोलापूरच्या करमाळा उप कारागृहातून सोडण्यात आले. जेव्हा ती १० सप्टेंबर २०२४ रोजी संध्याकाळी अंदाजे ६ वाजून ४० मिनिटांनी करमाळा उप कारागृहातून बाहेर आली, तेव्हा उत्तरादाखल शपथपत्र दाखल करणारे पोलीस उप निरीक्षक-सोनटक्के आणि एका महिला हवालदारासह पोलिस पथक याचिकाकर्तीला उप कारागृहाच्या प्रवेशद्वारावर भेटले, तेव्हा तिचे वकील तिच्यासोबत होते. त्यांना टेम्भूर्णी पोलीस ठाण्यात दाखल झालेल्या अपराध क्रमांक ५३२/२०२४ बद्दल आणि गुन्ह्यात तिचा सहभाग असल्याची माहिती देण्यात आली. उत्तरादाखल सादर केलेल्या शपथपत्रात असे नमूद करण्यात आले आहे की पोलिसांनी याचिकाकर्ती आणि तिच्या वकिलाला त्यांच्यासोबत न्यायदंडाधिकारी प्रथम श्रेणी, माधा येथे येण्याची विनंती केली होती. उत्तरादाखल सादर केलेल्या शपथपत्रात असे स्पष्टपणे नमूद केले आहे की याचिकाकर्तीला पोलीस उप निरीक्षक सोनटक्के यांच्या उपस्थितीत महिला पोलीस हवालदार पारधी यांनी ताब्यात घेतले. त्यांनी करमाळा पोलिस स्टेशनला याचिकाकर्तीचा ताबा घेण्याच्या संदर्भात स्टेशन डायरीमध्ये नोंद घेण्याची विनंती केली आणि रात्री अटक करण्याच्या परवानगीसाठी तिला न्यायदंडाधिकारी प्रथम श्रेणी यांच्याकडे नेले. त्यानुसार, करमाळा पोलीस ठाणे यांनी स्टेशन डायरीमध्ये नोंद घेतली, ज्याच्या अधिकारक्षेत्रात करमाळा उप कारागृह आहे. उत्तरादाखल सादर केलेल्या शपथपत्रात पुढे

नमूद केले आहे की, करमाळा उप रुग्णालय, करमाळा येथे याचिकाकर्तीची वैद्यकीय तपासणी पूर्ण केल्यानंतर, टेम्भूर्णी पोलीस ठाणे येथे नियुक्त असलेल्या महिला पोलीस उप निरीक्षक श्रीमती स्वाती सुरवासे यांनी दिनांक १० सप्टेंबर २०२४ रोजी दुपारी ११.०० वाजता न्यायदंडाधिकारी प्रथम श्रेणी माधा यांच्यासमोर तिला हजर केले. न्यायदंडाधिकारी प्रथम श्रेणी माधा यांचे निवासस्थान सुमारे १०० कि. मी. दूर असल्यामुळे इतका वेळ लागला. याचिकाकर्तीला अटक करण्याची परवानगी देण्याची विनंती करत विद्वान न्यायदंडाधिकारी प्रथम श्रेणी यांच्याकडे अर्ज दाखल करण्यात आल्याचे पुढे नमूद केले आहे. त्यानुसार, विद्वान दंडाधिकाऱ्यांनी याचिकाकर्तीला अटक करण्याची परवानगी दिली. ती वेगळ्या राज्याची रहिवासी असल्याने तिला अटक करण्यासाठी अपवादात्मक परिस्थिती होती आणि ती उपलब्ध होणार नाही, असे अर्जात नमूद करण्यात आले होते. विद्वान न्यायदंडाधिकारी यांनी १० सप्टेंबर २०२४ रोजी दुपारी ११.०० वाजता दिलेल्या त्याच्या आदेशानुसार, याचिकाकर्ती गाझियाबादची रहिवासी होती आणि तिची फरार होण्याची शक्यता नाकारता येत नाही, असे निरीक्षण नोंदवले आहे. अर्ज मंजूर करण्यासाठी अपवादात्मक परिस्थिती असल्याचे न्यायदंडाधिकारी प्रथम श्रेणी यांच्याकडे सादर करण्यात आले होते. त्यानुसार, फौजदारी प्रक्रिया संहितेच्या कलम ४६ नुसार सूर्यास्तानंतर आणि सूर्योदयापूर्वी याचिकाकर्तीला अटक करण्याची परवानगी विद्वान दंडाधिकाऱ्यांनी दिली. हा आदेश पारित झाल्यानंतर, याचिकाकर्तीला ११ सप्टेंबर २०२४ रोजी मध्यरात्री १२.३७ वाजता अटक करण्यात आली. परिच्छेद २५

मध्ये असे नमूद केले आहे की याचिकाकर्तीला संध्याकाळी ६ वाजून ४० मिनिटांनी अटक करण्यात आली होती आणि सूर्यास्त संध्याकाळी ६ वाजून ४५ मिनिटांनी झाला होता, त्यामुळे तिला सूर्यास्तापूर्वी ताब्यात घेण्यात आले. त्यामुळे तपास संस्थेने कोणतेही बेकायदेशीर कृत्य केलेले नाही, असा युक्तिवाद करण्यात आला आहे.

९. याचिकाकर्तीने इंटरनेटवरून डाउनलोड केलेल्या करमाळा येथील सूर्योदय आणि सूर्यास्ताच्या वेळेचा उल्लेख करत शपथपत्र दाखल केले. प्रत्युत्तरात, परिच्छेद-८ मध्ये नमूद केले आहे की १० सप्टेंबर २०२४ रोजी करमाळा शहराचा सूर्यास्त संध्याकाळी ६ वाजून ३७ मिनिटांनी झाला होता आणि म्हणूनच, तपास संस्थेनुसार, तिला संध्याकाळी ६ वाजून ४० मिनिटांनी अटक करण्यात आली होती, जी सूर्यास्तानंतर होती आणि त्यामुळे अटक बेकायदेशीर बनली.

१०. विद्वान सहाय्यक सरकारी वकील यांनी सादर केले की अटक करण्याचा तपास संस्थेचा कोणताही दुर्भावनापूर्ण हेतू नव्हता. त्यांनी याचिकाकर्तीला १०० किलोमीटर अंतरावर असलेल्या दंडाधिकाऱ्यांच्या निवासस्थानी नेण्यापूर्वी वैद्यकीय तपासणीसाठी जवळच्या करमाळा रुग्णालयात नेले होते. तपास संस्थेने अपवादात्मक परिस्थितीत सूर्यास्तानंतर याचिकाकर्तीला अटक करण्याची परवानगी घेण्यासाठी विशेष अर्ज केला, जे सूर्यास्तानंतर याचिकाकर्तीला अटक करण्याची परवानगी देणाऱ्या विद्वान दंडाधिकाऱ्यांनी दिलेल्या आदेशात दिसून येते. न्यायदंडाधिकारी प्रथम श्रेणी, माधा यांनी

दिनांक १० सप्टेंबर २०२४ रोजी दुपारी ११.०० वाजता असा आदेश दिल्यानंतरच ११ सप्टेंबर २०२४ रोजी पहाटे १२.३७ वाजता औपचारिक अटक करण्यात आली. त्यामुळे या प्रक्रियेत कोणताही बेकायदेशीरपणा केलेला नाही आणि त्यामुळे याचिकेत कोणतेही तथ्य नाही, असे त्यांनी सादर केले.

११. आम्ही या सादर निवेदनाचा विचार केलेला आहे. या संदर्भात फौजदारी प्रक्रिया संहिता, १९७३ च्या संबंधित तरतुदींचा संदर्भ घेणे आवश्यक आहे. कलम-४६ खालीलप्रमाणे आहे :

> ***"४६. अटक कशी केली*** -- (१) *अटक करताना पोलीस अधिकारी किंवा ती करणारी इतर व्यक्ती, शब्द किंवा कृतीद्वारे कोठडीत सादर केल्याशिवाय, अटक केल्या जाणाऱ्या व्यक्तीच्या शरीराला प्रत्यक्ष स्पर्श करेल किंवा बंदिस्त करेल.*
>
> *(२) जर अशा व्यक्तीने त्याला अटक करण्याच्या प्रयत्नांना बळजबरीने प्रतिकार केला किंवा अटक टाळण्याचा प्रयत्न केला, तर असे पोलीस अधिकारी किंवा इतर व्यक्ती अटक करण्यासाठी आवश्यक असलेल्या सर्व गोष्टींचा वापर करू शकतात.*
>
> *(३) या कलमातील कोणतीही गोष्ट मृत्युदंड किंवा जन्मठेपेची शिक्षा असलेल्या गुन्ह्याचा आरोप नसलेल्या व्यक्तीचा मृत्यू घडवून आणण्याचा अधिकार देत नाही.*

(४) अपवादात्मक परिस्थिती वगळता, सूर्यास्तानंतर आणि सूर्योदयापूर्वी कोणत्याही महिलेला अटक केली जाणार नाही आणि अशी अपवादात्मक परिस्थिती उद्भवल्यास, महिला पोलीस अधिकारी लेखी अहवाल देऊन, ज्याच्या स्थानिक अधिकारक्षेत्रात गुन्हा झाला आहे किंवा अटक करायची आहे त्या प्रथम श्रेणीच्या न्यायिक दंडाधिकाऱ्याची पूर्व परवानगी घेईल.

कलम ४६ च्या संबंधित उपकलम ४ मध्ये स्पष्टपणे नमूद केले आहे की कोणत्याही महिलेला सूर्यास्तानंतर आणि सूर्योदयापूर्वी अटक केली जाणार नाही आणि अशी अपवादात्मक परिस्थिती असेल तर महिला पोलीस अधिकाऱ्याला लेखी अहवाल द्यावा लागेल, ज्याच्या स्थानिक अधिकारक्षेत्रात गुन्हा केला गेला आहे किंवा अटक केली गेली आहे अशा प्रथम श्रेणी न्यायदंडाधिकाऱ्यांची पूर्वपरवानगी घ्यावी लागेल. त्यामुळे, अपवादात्मक परिस्थितीत प्रथम श्रेणी न्यायदंडाधिकाऱ्यांची पूर्वपरवानगी मिळाल्यास, तपास संस्थेला सूर्यास्तानंतर महिला-आरोपीला अटक करण्याची परवानगी होती.

१२. फौजदारी प्रक्रिया संहितेचे चे कलम ६०-ए खालीलप्रमाणे आहे :

"६०ए. संहितेनुसार कडकपणे अटक केली जावी. *- या संहितेच्या तरतुदींनुसार किंवा सध्या अंमलात असलेल्या इतर कोणत्याही कायद्यानुसार अटक करण्याची तरतूद केल्याशिवाय कोणतीही अटक केली जाणार नाही."*

या कलमात पुढे कठोर प्रक्रियेची तरतूद आहे, जी अटक करताना पाळावी लागते. त्यामुळे तपास संस्थेने सूर्यास्तानंतर अटक करण्यासाठी दंडाधिकाऱ्यांची पूर्वपरवानगी घेऊन कलम ४६(४) च्या तरतुदींचे पालन करणे आवश्यक होते. सूर्यास्तानंतर तिला ताब्यात घेण्यात आले ही वस्तुस्थिती स्वीकारली जाते कारण याचिकाकर्तीने विशेषतः १० सप्टेंबर २०२४ रोजी करमाळा येथे सूर्यास्त संध्याकाळी ६.३७ वाजता झाला होता या प्रत्युत्तरात एक विशिष्ट भूमिका घेतली आहे. तिला संध्याकाळी ६ वाजून ४० मिनिटांनी, म्हणजे सूर्यास्तानंतर अटक करण्यात आल्याचे तपास संस्थेने मान्य केले आहे.

१३. सूर्यास्तानंतर याचिकाकर्तीला अटक करण्यासाठी अपवादात्मक परिस्थिती होती असे गृहीत धरूनही, तपास संस्थेने संबंधित दंडाधिकाऱ्यांकडून पूर्वपरवानगी घेणे आवश्यक होते. या विशिष्ट प्रकरणात तपास संस्थेसाठी त्या दिशेने पावले उचलणे शक्य होते. न्यायदंडाधिकारी प्रथम श्रेणी, करमाळा यांनी १९ ऑगस्ट २०२४ रोजी दिलेल्या आदेशान्वये याचिकाकर्तीला पूर्वीच्या गुन्ह्यांमध्ये म्हणजेच करमाळा पोलीस ठाण्यात दाखल झालेल्या अपराध क्रमांक ३९६/२०२४ मध्ये जामीन मंजूर करण्यात आला होता. याचिकाकर्ती जामीन देऊन जामिनाच्या अटींचे पालन करण्याच्या प्रक्रियेत होती आणि ती प्रत्यक्षात १० सप्टेंबर २०२४ रोजीच उप कारागृहातून बाहेर पडू शकली होती, त्यामुळे तपास संस्थेकडे पुरेशी संधी होती. हे मान्य नाही की टेम्भूर्णी पोलीस ठाण्यात अपराध क्रमांक ५३२/२०२४ दाखल करण्यात आल्यामुळे याचिकाकर्तीच्या ठावठिकाणाबाबत

तपास संस्थेला माहिती नव्हती. तिने बाहेर पडताच तिला ताब्यात घेण्यासाठी टेम्भूर्णी पोलीस ठाण्याचे अधिकारी करमाळा उप कारागृहाबाहेर वाट पाहत होते, असे या घटनेवरून दिसून येते. त्यामुळे, याचिकाकर्तीने आधीच्या आदेशांमध्ये तिला देण्यात आलेल्या जामिनाचा लाभ घेण्यासाठी पावले उचलल्याच्या घडामोडींची त्यांना स्पष्टपणे जाणीव होती. तपास संस्थेने संबंधित न्यायदंडाधिकारी प्रथम श्रेणी यांच्याकडून पूर्वपरवानगी घेणे शक्य होते. ते केले गेले नाही.

१४. अर्जदाराला ताब्यात घेण्यात आले, वैद्यकीय तपासणीसाठी नेण्यात आले आणि नंतर न्यायदंडाधिकारी प्रथम श्रेणी यांच्यासमोर हजर करण्यात आले, यावरून तिला आधीच अटक करण्यात आल्याचे दिसून येते. या प्रकरणात तपास संस्था असा युक्तिवाद करू शकत नाही की तिला केवळ ताब्यात घेण्यात आले होते आणि दंडाधिकाऱ्यांची परवानगी घेतल्यानंतर मध्यरात्री १२.३७ वाजता प्रत्यक्ष अटक करण्यात आली होती. प्रस्तुत खटल्यातील तथ्यांमध्ये असा अर्थ लावणे स्वीकारणे शक्य नाही कारण याचिकाकर्तीने उप कारागृहातून बाहेर पडण्याच्या संभाव्य शक्यतेबद्दल तपास संस्थेला खूप माहिती होती, परंतु त्यांनी संबंधित दंडाधिकाऱ्यांकडून पूर्वपरवानगी घेण्यासाठी कोणतीही पावले उचलली नव्हती. त्यामुळे, संध्याकाळी त्या विशिष्ट तारखेला ती उप कारागृहातून बाहेर येणार आहे हे पूर्णपणे जाणून घेऊन तिला अटक करणे हा तपास संस्थेकडून अधिकारांचा दुर्भावनापूर्ण वापर होता. या संदर्भात, याचिकाकर्तीच्या

विद्वान वकिलाने *कविता माणिकिकर* (उपरोल्लेखित) प्रकरणातील परिच्छेद-१६ च्या प्रकरणावर योग्यरित्या भरवसा ठेवला आहे. या न्यायनिर्णयाच्या परिच्छेद-१६ चा संबंधित भाग अशा प्रकारे आहे :

"१६. या देशाच्या नागरिकाला भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद २१ मध्ये उपलब्ध असलेली 'जीवन आणि स्वातंत्र्याची' मौल्यवान हमी एखाद्या दोषीला, कोठडीत असलेल्या आरोपीला नाकारता येत नाही आणि निश्चितपणे संशयिताला नाकारता येत नाही, ज्याचे रूपांतरण करण्याचा प्रयत्न केला जातो. नागरिकांच्या जीवन आणि स्वातंत्र्याच्या अक्षम्य अधिकाराचे कोणतेही उल्लंघन होणार नाही याची खात्री करणे हे राज्याचे कर्तव्य आहे, जे कायद्याने स्थापित केलेल्या प्रक्रियेचे पालन केल्याशिवाय त्याला वंचित ठेवले जाऊ शकत नाही. एखाद्या व्यक्तीला त्याच्या स्वातंत्र्यापासून कशा प्रकारे आणि कोणत्या मर्यादेपर्यंत वंचित ठेवले जाऊ शकते याची रूपरेषा असलेल्या फौजदारी प्रक्रिया संहितेचे काटेकोरपणे पालन करणे आवश्यक आहे. त्यामुळे अटकेच्या प्रकरणात विहित प्रक्रियेतील कोणतेही विचलन मान्य केले जाऊ शकत नाही आणि ते बेकायदेशीर म्हणून घोषित केले जाऊ शकते. अशा परिस्थितीत उत्तरवादी क्रमांक १ - सीबीआय ने याचिकाकर्त्याला दिनांक २.०२.२०१८ रोजी

२२.०० वाजता अटक करणे हे फौजदारी प्रक्रिया संहितेच्या कलम ४६(४) चे उल्लंघन आहे आणि त्याकडे पूर्णपणे दुर्लक्ष आहे आणि त्यामुळे ते बेकायदेशीर असल्याचे घोषित केले आहे. हे सांगण्याची गरज नाही की सर्व परिणामी कारवाई, विशेषतः विशेष न्यायाधीशांनी दिनांक २१.२.२०१८ रोजीच्या आदेशाद्वारे याचिकाकर्तीच्या सीबीआय कोठडीचे कोणतेही कायदेशीर परिणाम नाहीत, ते निरर्थक आहेत ".

ही निरीक्षणे प्रस्तुत प्रकरणातील तथ्यांना पूर्णपणे लागू होतात.

१५. ही चर्चा लक्षात घेता, टेम्भूर्णी पोलीस ठाण्यात दाखल झालेल्या अपराध क्रमांक ५३२/२०२४ मधील याचिकाकर्तीची अटक बेकायदेशीर असल्याचे घोषित करण्यास आमचा कल आहे. कथितपणे फसवणूक झालेले अनेक गुंतवणूकदार आहेत हे लक्षात घेता, हा गुन्हा गंभीर असल्याचे दिसते. त्यामुळे, तपास आणि खटल्याच्या उद्देशांसाठी याचिकाकर्तीची उपलब्धता महत्त्वाची आहे. त्यामुळे, तिची उपस्थिती सुनिश्चित करण्यासाठी आम्ही तिला जामिनाच्या बंधपत्रासह जामिनावर सोडण्यास तयार आहोत. *कविता माणिकिकर* यांच्या प्रकरणातील न्यायनिर्णयाच्या परिच्छेद १७ मध्ये असेही नमूद केले आहे की जर तपास आवश्यक असेल तर त्या याचिकेत याचिकाकर्तीला अटक करण्यास सीबीआय प्रतिबंधित नव्हती. त्यामुळे कायद्याच्या योग्य प्रक्रियेचे पालन करून, प्रस्तुत प्रकरणातही हाच मार्ग अवलंबला जाऊ शकतो. त्यामुळे पुढील आदेश :

आदेश

१) टेम्भूर्णी पोलीस ठाण्यात दाखल करण्यात आलेल्या अपराध क्रमांक ५३२/२०२४ च्या संबंधात याचिकाकर्तीला झालेली अटक बेकायदेशीर असल्याचे घोषित करण्यात येत आहे.

२) याचिकाकर्ती - पायल हरिओम वर्मा यांना टेम्भूर्णी पोलीस ठाण्यात दाखल करण्यात आलेल्या अपराध क्रमांक ५३२/२०२४ च्या संबंधात समान रकमेच्या एक किंवा दोन जमीनदारांसह रु. ३०,०००/- च्या वैयक्तिक बंधपत्राची अंमलबजावणी केल्यावर जामिनावर सोडण्याचे निर्देश देण्यात येत आहेत.

३) तपास यंत्रणेला, तपासाची आवश्यकता असल्यास, कायद्याच्या योग्य प्रक्रियेचे पालन करून याचिकाकर्तीला अटक करण्यापासून रोखले जात नाही.

१६. या निरीक्षणांसह, याचिका उपरोक्त अटींमध्ये मंजूर करण्यात येत आहे.

(न्यायमूर्ति एस. एम. मोडक) **(न्यायमूर्ति सारंग व्ही. कोतवाल)**

<u>अस्वीकरण</u>

"या न्यायनिर्णयाच्या मराठी भाषेतील या अनुवादाचा वापर हा पक्षकारास त्याचा/ तिच्या मातृभाषेमध्ये त्याचा अर्थ समजून घेण्यापुरताच मर्यादित राहील आणि त्याचा इतर कोणत्याही कारणाकरिता वापर करता येणार नाही. तसेच, इंग्रजी भाषेतील न्यायनिर्णय हाच सर्व व्यावहारिक आणि कार्यालयीन वापराकरीता विश्वसनीय असेल आणि तोच त्यातील आदेशाच्या निष्पादन आणि अंमलबाजवणीकरीता वैध मानला जाईल."